INNOVATSION YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING KASBIY KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Husenova Kamola Erali qizi
Chirchiq shahar 3-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi
husenovakamola48@gmail.com
DOI:https://doi.org/10.5281/zenodo.23230378

Annotatsiya: Mazkur maqolada innovatsion yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslari tahlil qilingan. Zamonaviy pedagogik ta'lim sharoitida bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi faqat fan bo'yicha bilimlarni o'zlashtirish bilan cheklanmasdan, pedagogik vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish, muammoli vaziyatlarga yechim topish, raqamli vositalardan pedagogik maqsadlarda foydalanish, hamkorlikni tashkil etish, refleksiv faoliyat olib borish hamda yangiliklarni kasbiy faoliyatga tatbiq etish ko'nikmalarini qamrab olishi asoslangan. Innovatsion ta'lim texnologiyalari, muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, case-study, hamkorlikdagi ta'lim, raqamli pedagogika, mikroo'qitish va refleksiv metodlarning kasbiy ko'nikmalarni shakllantirishdagi imkoniyatlari ochib berilgan. Tahlil asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-faoliyatli, raqamli-texnologik va refleksiv komponentlardan tashkil topgan integrativ modeli taklif etiladi.

Kalit so'zlar: innovatsion yondashuv, bo'lajak o'qituvchi, kasbiy ko'nikma, kasbiy kompetentlik, pedagogik texnologiya, raqamli kompetentlik, loyiha metodi, muammoli ta'lim, refleksiya, pedagogik innovatsiya.

Abstract: The article examines the theoretical and methodological foundations for developing future teachers' professional skills through an innovative approach. It argues that contemporary teacher education should extend beyond subject knowledge acquisition and foster the ability to analyse pedagogical situations independently, solve professional problems, integrate digital technologies for pedagogical purposes, organise collaborative learning, engage in reflective practice, and implement innovations in professional activity. Particular attention is paid to problem-based learning, project-based learning, case studies, collaborative learning, digital pedagogy, microteaching, and reflective methods. Based on the theoretical analysis, an integrative model of professional skill development is proposed, comprising motivational-value, cognitive, practical-activity, digital-technological, and reflective components.

Keywords: innovative approach, future teacher, professional skills, professional competence, pedagogical technology, digital competence, project-based learning, problem-based learning, reflection, pedagogical innovation.

KIRISH.

XXI asrda ta'lim tizimining transformatsiyalashuvi o'qituvchi kasbiy faoliyatining mazmuni va unga qo'yiladigan talablarni sezilarli darajada o'zgartirmoqda. Axborot oqimining jadallashuvi, raqamli texnologiyalarning ta'lim jarayoniga kirib kelishi, sun'iy intellekt vositalarining ommalashuvi,

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olish zarurati va kompetensiyaviy ta’lim paradigmasining rivojlanishi bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlashning an’anaviy modelini qayta ko‘rib chiqishni talab etadi. OECDning zamonaviy ta’limga oid yondashuvida o‘qituvchi o‘quvchilarda kelajak uchun zarur bilim, ko‘nikma, munosabat va qadriyatlarni rivojlantirishning asosiy subyektlaridan biri sifatida qaraladi. Shu sababli pedagoglarni tayyorlash va ularning professional rivojlanishi yangi pedagogik yondashuvlarni o‘zlashtirish bilan uzviy bog‘liqdir.

O‘zbekiston ta’lim tizimida ham o‘qituvchilarning zamonaviy pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish masalasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. UNESCOning O‘zbekistonda amalga oshirilgan pedagoglarning professional rivojlanishiga oid loyihalarida o‘quvchiga yo‘naltirilgan ta’lim, aralash o‘qitish, soft skills va innovatsion pedagogik vositalarni darsni rejalashtirish hamda amaliy faoliyatga integratsiya qilishga urg‘u berilgan. Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy ko‘nikmalarini innovatsion yondashuv asosida rivojlantirish pedagogika nazariyasi va amaliyotining dolzarb ilmiy muammolaridan biridir.

Tadqiqotning maqsadi - innovatsion yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodologik asoslarini aniqlash hamda mazkur jarayonning tarkibiy komponentlari va samarali pedagogik mexanizmlarini tizimlashtirish. Tadqiqot vazifalari innovatsion yondashuv va kasbiy ko‘nikma tushunchalarining mazmunini aniqlashtirish; bo‘lajak o‘qituvchining zamonaviy kasbiy ko‘nikmalari tarkibini belgilash; innovatsion pedagogik metodlarning didaktik imkoniyatlarini tahlil qilish; kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning integrativ modelini ishlab chiqish va amaliy tavsiyalarni shakllantirishdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kasbiy kompetentlik muammosi zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda bilim, ko‘nikma, kasbiy qadriyat, shaxsiy sifat va faoliyat tajribasining o‘zaro integratsiyasi sifatida talqin qilinadi. Bunday yondashuvda o‘qituvchining kasbiy rivojlanganligi uning ma’lum bilimlarni bilishi bilangina emas, ushbu bilimlarni o‘zgaruvchan pedagogik vaziyatlarda samarali qo‘llashi bilan belgilanadi.

Zamonaviy tadqiqotlar innovatsion pedagogikaning samaradorligini belgilovchi individual omillar qatoriga o‘qituvchining raqamli kompetentligi, o‘z imkoniyatlariga ishonchi va ichki motivatsiyasini kiritadi. Bu esa innovatsiyani alohida metod emas, balki o‘qituvchining kasbiy faoliyatini tashkil qilishga doir tizimli yondashuv sifatida talqin qilish zarurligini ko‘rsatadi. Fernández Ortube, Panadero va Dignath tomonidan bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘zini o‘zi boshqarib o‘rganishini rivojlantirish bo‘yicha 66 ta intervensiya tadqiqoti tahlil qilingan. Natijalar kognitiv va metakognitiv sohalarga yo‘naltirilgan, o‘z-o‘zini baholash hamda o‘qitish amaliyotini refleksiv tahlil qilishni o‘z ichiga oluvchi yondashuvlarning istiqbolli ekanini ko‘rsatgan.

Video asosida o‘qitishga bag‘ishlangan meta-tahlilda mazkur texnologiyaning bo‘lajak o‘qituvchilarning fan mazmuniga oid bilimlari, pedagogik bilimlari va ayrim psixologik xususiyatlariga ijobiy ta’siri aniqlangan. Shu bilan birga, hamkorlik shakli, videomaterialning mazmuni va davomiyligi natijalarga ta’sir qiluvchi omillar sifatida qayd etilgan.

2026-yildagi tizimli tahlillar sun’iy intellekt bilan integratsiyalashgan pedagogik tayyorgarlik faqat texnik vositalarni o‘rgatish bilan chegaralanmasligi, balki moslashuvchan, innovatsion va etik mas’uliyatga ega pedagogik professional identifikatsiyani shakllantirishga xizmat qilishi kerakligini ko‘rsatmoqda. Demak, mavjud ilmiy qarashlarning umumlashtirilishi bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy ko‘nikmalarini rivojlantirishda nazariya, pedagogik amaliyot, texnologiya, mustaqil faoliyat va refleksiyaning integratsiyasiga ehtiyoj mavjudligini ko‘rsatadi.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, unda ilmiy manbalarni qiyosiy tahlil qilish, pedagogik tushunchalarni mazmunan interpretatsiya qilish, tizimlashtirish, umumlashtirish va pedagogik modellashtirish metodlaridan foydalanildi.

Tahlilning asosiy birligi sifatida "innovatsion yondashuv – pedagogik faoliyat – kasbiy ko'nikma – refleksiya" o'zaro bog'liqligi qabul qilindi. Ushbu metodologik pozitsiya kasbiy ko'nikmani alohida operatsiyalar yig'indisi sifatida emas, balki bo'lajak o'qituvchining real pedagogik vaziyatlarda bilim, faoliyat usullari, texnologiyalar va shaxsiy-kasbiy resurslarni birlashtira olish qobiliyati sifatida o'rganishga imkon beradi. Innovatsion yondashuvning samaradorligi quyidagi pedagogik tamoyillar asosida tahlil qilindi: faoliyatga yo'naltirilganlik, talaba markazliligi, muammolilik, interfaollik, integrativlik, refleksivlik, raqamli transformatsiya va kasbiy faoliyat bilan uzviy bog'liqlik. Tadqiqot doirasidagi nazariy tahlil bo'lajak o'qituvchining kasbiy ko'nikmalarini beshta o'zaro bog'langan komponent orqali tavsiflash imkonini berdi.

Motivatsion-qadriyatli komponent pedagogik kasbga ijobiy munosabat, kasbiy mas'uliyat, yangilikka ochiqlik, o'z ustida ishlash ehtiyoji va pedagogik faoliyatning ijtimoiy ahamiyatini anglashni qamrab oladi. Innovatsion faoliyatning barqarorligi ko'p jihatdan bo'lajak pedagogning yangilikni nima sababdan qabul qilishi va undan qanday maqsadda foydalanishini anglashi bilan belgilanadi.

Kognitiv komponent fan bo'yicha bilimlar bilan bir qatorda pedagogika, psixologiya, metodika, zamonaviy ta'lim texnologiyalari hamda o'quv jarayonini loyihalashga oid bilimlarni birlashtiradi. Innovatsion o'qituvchi tayyor metodni mexanik ravishda qo'llovchi emas, balki uning pedagogik vazifaga muvofiqligini baholay oladigan mutaxassis bo'lishi zarur.

Amaliy-faoliyatli komponent darsni rejalashtirish, pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, o'quvchilar bilan samarali muloqot o'rnatish, muammolarni hal qilish, o'qitish metodlarini tanlash va ta'lim natijalarini baholash ko'nikmalarini qamrab oladi. 2026-yildagi amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim bo'yicha ilmiy sharhda kelajak o'qituvchilarining professional kompetentligini rivojlantirish nazariy bilimlarni real yoki modellashtirilgan professional faoliyat bilan bog'lash orqali tushuntiriladi. Shu sababli pedagogik amaliyot innovatsion tayyorgarlikning yakuniy bosqichi emas, balki butun kasbiy tayyorlash jarayonining uzluksiz elementi sifatida tashkil qilinishi maqsadga muvofiq.

Raqamli-texnologik komponent raqamli resurslarni izlash va baholash, elektron ta'lim materiallarini yaratish, LMS platformalaridan foydalanish, multimediaviy materiallarni pedagogik maqsadga muvofiq tanlash, sun'iy intellekt vositalaridan mas'uliyatli foydalanish hamda raqamli xavfsizlik talablariga rioya etishni o'z ichiga oladi.

Sun'iy intellekt asosidagi pedagogik innovatsiyalar bo'yicha 2026-yilgi tizimli sharhda AI, adaptiv ta'lim, VR/AR, generativ AI, learning analytics va hamkorlik platformalarining darsni rejalashtirish, differensial ta'lim, baholash va refleksiv amaliyotni rivojlantirish imkoniyatlari qayd etilgan. Shu bilan birga, etik masalalar, ma'lumotlar maxfiyligi va AI savodxonligining yetarli emasligi muhim cheklovlar sifatida ko'rsatiladi.

Refleksiv komponent esa bo'lajak o'qituvchining o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilish, xato va yutuqlar sabablarini aniqlash, o'z faoliyatiga tuzatish kiritish hamda kasbiy rivojlanish trayektoriyasini mustaqil rejalashtirish qobiliyatini anglatadi.

Innovatsion ta'lim jarayonida case-study bo'lajak o'qituvchiga real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va qaror qabul qilish imkonini beradi. Loyiha asosida o'qitish mustaqil rejalashtirish, axborot bilan ishlash, hamkorlik va natija yaratish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Muammoli ta'lim reproduktiv

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

o'zlashtirishdan izlanish faoliyatiga o'tishga yordam beradi. Mikroo'qitish talabaning qisqa dars fragmentlarini loyihalashi, amalga oshirishi, qayta aloqa olishi va o'z faoliyatini takomillashtirishiga imkon beradi. Raqamli portfolio esa kasbiy rivojlanish dinamikasini dalillar asosida kuzatish vositasi vazifasini bajaradi. STEM va kasbiy ta'lim integratsiyasiga bag'ishlangan 2026-yilgi tizimli tahlilda loyiha asosida o'qitish, texnologiya bilan boyitilgan ta'lim va amaliy faoliyat pedagogik bilim, texnologik kompetentlik, raqamli savodxonlik, muammoni hal qilish va hamkorlik ko'nikmalarining rivojlanishi bilan bog'liqligi ko'rsatilgan.

Shunday qilib, innovatsion yondashuv asosida kasbiy ko'nikmalarni rivojlantirish alohida innovatsion metodlarni ko'paytirish emas, balki talabaning kasbiy faoliyatini "bilish – qo'llash – tahlil qilish – refleksiya – takomillashtirish" sikli asosida tashkil qilishni talab etadi.

XULOSA

Olib borilgan nazariy tahlil innovatsion yondashuv bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim pedagogik sharti ekanini ko'rsatadi. Bunda innovatsiya ta'lim jarayoniga alohida texnologik vositalarni kiritish bilan chegaralanmaydi. Uning pedagogik mohiyati talabaning o'quv faoliyatini kelajakdagi kasbiy faoliyat mazmuniga yaqinlashtirish, mustaqil qaror qabul qilish, pedagogik muammolarni hal etish va o'z faoliyatini refleksiv baholash uchun sharoit yaratishda namoyon bo'ladi. Bo'lajak o'qituvchining zamonaviy kasbiy tayyorgarligi motivatsion-qadriyatli, kognitiv, amaliy-faoliyatli, raqamli-texnologik va refleksiv komponentlarning o'zaro integratsiyasiga asoslanishi lozim. Mazkur komponentlardan birining yetarlicha rivojlanmasligi kasbiy faoliyatning umumiy samaradorligiga ta'sir qilishi mumkin. Shu bois oliy pedagogik ta'limda nazariy fanlar, metodik tayyorgarlik, pedagogik amaliyot, raqamli texnologiyalar va mustaqil refleksiv faoliyatni yagona kasbiy tayyorlash tizimiga birlashtirish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. OECD. (2024). Reimagining Education, Realising Potential. OECD Publishing. https://doi.org/10.1787/b44e2c39-en
2. Fernández Ortube, A., Panadero, E., & Dignath, C. (2024). Self-Regulated Learning Interventions for Pre-service Teachers: A Systematic Review. Educational Psychology Review, 36, 113. https://doi.org/10.1007/s10648-024-09919-5
3. Weng, X., Ng, O.-L., & Chiu, T. K. F. (2023). Competency development of pre-service teachers during video-based learning: A systematic literature review and meta-analysis. Computers & Education, 199, 104790. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2023.104790
4. Gulya, N., & Fehérvári, A. (2024). Fostering culturally responsive pedagogy related competencies among pre-service teachers: A systematic review of the recent research literature. Research Papers in Education, 39(2), 348–378. https://doi.org/10.1080/02671522.2023.2228312
5. Khalid, S., Ifran, S., Huang, X., Tadesse, E., & Dainkun, J. (2026). AI-Integrated Professional Development for Pre-Service Teachers: A Systematic Review of Impacts on Pedagogical Strategies and Technological Self-Efficacy. European Journal of Education, 61(2), e70547. https://doi.org/10.1111/ejed.70547
6. Polatuly, S., Ramankulov, S., Yedilbayev, Y., Çoruh, A., & Kuanbayeva, B. (2026). STEM–TVET integration for developing pre-service teachers' professional competence: A systematic literature review. Frontiers in Education, 11. https://doi.org/10.3389/feduc.2026.1812251

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

7. UNESCO. (2023). Adapting and Scaling Teacher Professional Development Approaches in Uzbekistan: Research Project. UNESCO Tashkent Office.
8. OECD. (2025). Results from TALIS 2024: Developing Teacher Expertise. OECD Publishing.
9. Awang, N. E., Zulkifli, H., & Hamzah, M. I. (2025). Factors Affecting Teachers' Implementation of Innovative Pedagogies: A Systematic Literature Review. International Journal of Learning, Teaching and Educational Research.

Mualliflik huquqi egasi tomonidan ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.